

Liikunnan ja urheilun merkitys maahanmuuttajien kotoutumiselle

Tuomas Zacheus

Johdanto

Suomen ulkomaalaisväestö on viimeisen 20 vuoden aikana yli seitsenkertaistunut. Vuonna 2008 ulkomaan kansalaisia oli Suomessa 143256. (Ekholm 2001; Pohjanpää, Paananen & Nieminen 2003; Tilastokeskus 2009a; 2009b.) Maahanmuuttajien sopeutumisesta onkin tullut merkittävä yhteiskunnallinen kysymys. Suomessa maahanmuuttajien sopeutumista on viime vuosina lähestytty pääosin kotoutumisen käsitteen kautta. Se otettiin käyttöön 1990-luvun puolivälissä vastineena vierasperäiselle integraation käsitteelle. (Paananen 2005, 11; 2005, 177; Perhoniemi & Jasinskaja-Lahti 2007, 13.) Kotoutumisella tarkoitetaan ”maahanmuuttajan yksilöllistä kehitystä tavoitteena osallistua työelämään ja yhteiskunnan toimintaan samalla omaa kieltään ja kulttuuriaan säilyttäen” (Kotouttamislaki 1999). Määritelmässä siis korostetaan paitsi maahanmuuttajan yhteiskunnan toimintaan osallistumista, myös oikeutta oman kulttuuriperinnön ylläpitämiseen.

Liikunnan ja urheilun on uskottu olevan yksi käyttökelpoisimmista keinoista edistää kotoutumista ja eri kulttuurien edustajien kohtaamista. Mukana olemisen on toivottu edistävän muun muassa maahanmuuttajien suomen kielen oppimista, auttavan heitä tutustumaan suomalaisiin ja täten luomaan laajempaa sosiaalista verkostoa, kohottavan itsetuntoa vierassa kulttuuripiirissä, kokemaan itsensä hyväksytyksi ja antavan mielekästä tekemistä. (ks. Myrén 1999, 88; 2003, 108; Pohjanpää 2003, 130, 133.) Usko liikunnan ja urheilun hyvää tekevään vaikutukseen maahanmuuttotyössä on ollut laaja niin Suomessa (Suomen hallituksen maahanmuuttopoliittinen ohjelma 2006), muissa Pohjoismaissa (Walseth 2006, 448) kuin Euroopassakin (European Commission 2004).

Tarkastelen tässä katsauksessa, millaisia tuloksia tutkimusten perusteella on saatu maahanmuuttajien liikunnasta ja urheilusta. En käsittele asiaa huippu-urheilun (athletic talent migration), vaan ”normaalin” maahanmuuton näkökulmasta. Katsaus on osa laajempaa liikunnan ja urheilun merkitystä maahanmuuttajien akkulturaatiossa tarkastelevaa tutkimusprojektia.

Vankka usko liikuntaan kotoutumisessa

Yksi maahanmuuttotutkimusten vakiokäsitteistä on akkulturaatio. Sillä tarkoitetaan eri kulttuureista kotoisin olevien ihmisten tai ryhmien kohtaamista ja tämän tuloksena syntyneitä muutoksia näiden ihmisten tai ryhmien kulttuurimalleissa. (Sam & Berry 2006, 1.) Akkulturaatioon kuuluvat olennaisena osana erilaiset akkulturaatiostrategiat. Berryn (esim. 2006a, 35) kuuluisan teorian mukaan on olemassa neljä akkulturaatiostrategiaa. Henkilöt, jotka eivät halua ylläpitää alkuperäistä kulttuurista identiteettiään mutta joiden tavoitteena on omaksua uusi kulttuuri osaksi identiteettiään, omaavat assimilaatiostrategian. Henkilöt, jotka haluavat ylläpitää ja vaalia alkuperäistä kulttuurista identiteettiään mutta jotka eivät

halua olla kanssakäymisessä muiden kulttuurien kanssa, omaavat separaatiostrategian. Henkilöt, joiden tavoitteena on sekä ylläpitää alkuperäistä kulttuuriaan että omaksua uutta kulttuuria, omaavat integraatiostrategian. Jos henkilöillä ei ole kiinnostusta sen paremmin alkuperäisen kuin uuden kulttuurin omaksumiseen, kyseessä on marginalisaatiostrategia.

Integraatio on osoittautunut menestyksellisimmäksi ja marginalisaatio vähiten menestykselliseksi akkulturaatiostrategiaksi. Assimilaatio ja separaatio sijoittuvat näiden väliin. Kun yksilö osallistuu molempien kulttuurien toimintaan, se johtaa todennäköisemmin positiiviseen tulokseen akkulturaation kannalta kuin vain toisen tai ei kummankaan kulttuurin toimintaan osallistuminen. (Berry 2006a, 36; Berry 2006b, 51, 54.) Tämä kuitenkin edellyttää, että hyväksytään kulttuurisesti erilaisten ryhmien eläminen samassa yhteiskunnassa. Akkulturaation käsitteeseen usein liittyvä virhepäätelmä on, että erilaisten ryhmien ollessa tekemisissä toistensa kanssa muutoksia tapahtuu vain vähemmistöryhmien kulttuurimalleissa (Sam 2006, 15).

Alkuperäisen kulttuurin ylläpito ja uuden kulttuurin omaksuminen samanaikaisesti on tehokkain tapa sopeutua uuteen yhteiskuntaan. Onkin jouduttu pohtimaan keinoja toteuttaa akkulturaatiostrategiaa käytännössä. Erääksi keinoksi on nähty liikunnan ja urheilun harrastaminen. Liikunnan ja urheilun käyttäminen integraation – tai kotoutumisen – edistämiseksi on varsinkin läntisissä Euroopan maissa perustunut ajatukseen, että liikuntaorganisaatiot olisivat eräänlaisia pienoisyhteiskuntia. Osallistuessaan toimintaan maahanmuuttajat oppivat toimintatapoja, joista on hyötyä myös muilla yhteiskunnan osa-alueilla. (Walseth & Fasting 2004, 109.) Poliitikot ovat nähneet urheilun ihanteellisena, ”neutraalina” välineenä parantaa yhtenäisyyttä ihmisten välillä (Elling, De Knop & Knoppers 2001, 415).

Liikunnan ja urheilun on nähty olevan keskeisimpiä ihmisten kohtaamisten edistäjiä. Liikunta- ja urheiluseurat ovat tyypillisiä vapaaehtoisorganisaatioita, joiden toimintaan osallistumisen kynnyks on matala – tai ainakin sitä on pidetty matalana. Sosiaalisten luokitelujenkaan ei ole katsottu näyttelevän kovin suurta roolia urheilussa verrattuna moneen muuhun asiaan. Niin ikään urheiluun on koettu myös liittyvän vain vähän etnisiä ennakkoluuloja. (Krouwel ym. 2006, 167, 169.) Lisäksi liikunnan pelisääntöjen on oletettu olevan samat kaikille taustasta huolimatta (Elling, De Knop & Knoppers 2001, 419).

Liikunnalla ja urheilulla kantaväestö voi määritellä maahanmuuttajan identiteettiä liikuntaharrastuksen, ei pelkästään ulkomaalaisuuden kautta. (Myrén 1999, 33–34; Myrén 2003, 22.) Henkilökohtaiset kontaktit maahanmuuttajien ja kantaväestön välillä saattavat vähentää maahanmuuttoon liittyviä rasistisia asenteita, taloudellisia uhkakuvia sekä rikollisuuden, terrorismin, aidsin ja huumeiden pelkoa (Väänänen ym. 2009, 62). Läheisten kulttuurien välisten ystävyysuhteiden avulla on myös hyvä mahdollisuus kehittää sosiaalisia taitoja (Masgoret & Ward 2006, 70).

Yksi- vai monikulttuurista liikuntaa?

Kulttuurien kohtaamista painottavien näkemysten takia maahanmuuttajien liikunnan harrastamiseen pelkästään omiensa parissa on suhtauduttu varauksellisesti. Erityisesti etnisiä urheiluseuroja kohtaan on esitetty kritiikkiä. Sen mukaan maahanmuuttajien omassa piirissä harjoittama liikunta eristää heitä muusta väestöstä. Lisäksi maahanmuuttajien on todettu hakeutuvan erityisesti omiin urheiluseuroihinsa, kun heidän tilanteensa kotoutumisen kannalta on vaikea. (Frogner 1985, 75, 79.)

Maahanmuuttajien omat urheiluseurat eivät silti välttämättä ole huono asia, sillä ne voivat toimia portteina kantaväestön seuroihin ja yhdistyksiin. Ne eivät välttämättä tavoittele

sulkeutumista pois muun väestön toiminnasta, vaan niiden kautta maahanmuuttajat voivat saavuttaa kantaväestön kanssa toimimiseen tarvittavia taitoja. Maahanmuuttajien omat ryhmät voivat antaa myös itsevarmuutta, jolloin siirtyminen sekaryhmiin on helpompaa. (Myrén 2003, 28, 107.)

Sosiaalisen verkoston rakentaminen uudessa maassa saattaa kestää vuosia, joten ystävien ja sukulaisten läsnäolo voi pienentää yksinäisyyttä erityisesti, kun sosiaalinen verkosto on vielä vajavainen. Ihannetilanne on, että sekä ystävät että perheenjäsenet ovat mukana uuteen maahan sopeutumisessa. Tämä ei ole useinkaan mahdollista, jolloin samassa maassa asuvat maanmiehet tai -naiset nousevat tärkeiksi. Omaan kulttuuriin liittyvillä rituaaleilla ja juhlilla sekä yhteisillä kiinnostuksen kohteilla voikin olla suuri merkitys maahanmuuttajan mielenterveyden kannalta. (Westermeyer 1989, 18.) Esimerkiksi Krouwelin (2006) hollantilaisutkimuksen mukaan jotkut maahanmuuttajat suorastaan pakenivat ”arkea” oman etnisen ryhmän kanssa harrastetun liikunnan pariin. Heille liikunta oli keino päästä hetkeksi pois stressaavista tai jännittyneistä tilanteista esimerkiksi naapuruston, koulu- tai työtovereiden kanssa. (Krouwel ym. 2006, 168, 172, 176.)

Myrénin (1999, 37) mukaan maahanmuuttajille tulisikin alussa järjestää omaa, siis pelkästään heille tarkoitettua liikuntatoimintaa. Tämä mahdollistaa samasta maasta tulleiden ihmisten tapaamisen ja omalla kielellä puhumisen. Siirtymisen liikkumaan suomalaisten kanssa tulisi tapahtua asteittain kotoutumisprosessin edetessä. Toki tässä on otettava huomioon ihmisten erilaisuus ja kotoutumisprosessin kesto. Osa maahanmuuttajista ei kenties pysty koskaan harrastamaan liikuntaa suomalaisten kanssa, kun osa taas menee välittömästi Suomeen tultuaan mukaan suomalaisten liikuntaryhmiin.

Anderssonin mukaan maahanmuuttajien sopeutuminen edellyttää urheiluseuroja, joissa eri kansallisuuksien välisiä raja-aitoja ei tunneta. Tarkoituksena on siis saada seuraan liittyvät tuntemaan, että he ovat tervetulleita yksittäisinä henkilöinä ja ihmisinä, eivät etnisen tai uskonnollisen taustan tai urheilullisten kykyjen vuoksi. Seurojen tulisi olla siis monikulttuurisia, mutta kansallisuuksien välisten raja-arvojen poistamiseksi seuran jäsenten tulisi puhua harjoituksissa vain yhtä kieltä, kuten Norjassa norjaa. Lisäksi todennäköiset kiistanaiheet, kuten uskonto ja politiikka, olisivat kiellettyjä harjoitusten aikana. (Andersson 2002, 91–92, 99.)

Tutkimustulokset vähäisiä

Myrénin Suomeen sijoittuvissa tutkimuksissa maahanmuuttajat todellakin uskoivat harrastusten vähentävän heidän ja kantaväestön välisiä ennakkoluuloja, edistävän kielen oppimista ja sosiaalisten suhteiden rakentamista. Liikuntaryhmiin osallistumisen havaittiin myös edistävän kielitaitoa. Vuorovaikutus liikunnan parissa koettiin usein helpommaksi kuin monilla muilla elämänalueilla, koska täydellistä kielitaitoa ei tarvita. Niinpä liikunnan yhteisten sääntöjen ja toiminnallisen luonteen avulla monet kielivaikkeudet menettivät merkityksensä. (Myrén 1999, 88; 2003, 108.)

Myös Norjassa on saatu positiivisia kokemuksia liikunnasta kotoutumisen helpottajana. Walsethin (2006) tutkimilla 16–21-vuotiailla joukkueurheilua harrastavilla musliminaisilla tunne kuulumisesta ryhmään oli varsin yleistä. Joukkueeseen kuuluvat pelaajat tukivat toisiaan pelikentällä ja sen ulkopuolella. Jotkut myös tunsivat, että heidän taitavuutensa pelaajina toivat heille kunnioitusta muilta pelaajilta, valmentajilta ja vanhemmilta. Monille nuorille musliminaisille urheilu oli suorastaan henkireikä, joka toimi heille eräänlaisena pako-paikkana tiukoista perheen velvoitteista, kuten kotitöistä ja nuorempien sisarusten kaitsemi-

sesta. Joillekin urheilu toimi tärkeänä oman minäkuvan ja identiteetin kehittäjänä. Toki löytyi niitäkin, joille urheilu ei tuottanut minkäänlaista kuulumisen tunnetta, vaan päinvastoin lisäsi heidän eristymisen tunnettaan. Heille olivat tyypillisiä kokemukset muusta joukkueesta tai liikuntaporukasta eristämisestä. (Walseth 2006, 454–459.)

Anderssonin tutkimus oslolaisesta maahanmuuttajille tarkoitetusta monikulttuurisesta urheiluseurasta puolestaan osoittaa, että monet maahanmuuttajanuoret ”löysivät” sen avulla itsensä. Aiemmin kaduilla oleskelleet, tapelleet ja rötöksiä tehneet saivat urheiluseurassa mielekästä tekemistä ja pystyivät jättämään jengielämän taakseen. Jotkut maahanmuuttajat katsoivat, että urheileminen antaa itsetuntoa ja vähentää heidän haavoittuvuuttaan. Lisäksi maahanmuuttajatyöille oli keskeistä stereotyyppien murtaminen urheilun avulla. He halusivat olla positiivisena roolimallina muille maahanmuuttajanaisisille ja -tytöille. (Andersson 2002, 97–98.)

Liikunnan ja urheilun integroivaan tai kotouttavaan vaikutukseen uskotaan laajasti. Varsinaista tutkimustietoa siitä on kuitenkin vain vähän. Tässä asiassa uskomukset ja empiirinen fakta eivät siis juurikaan kohtaa. (Müller, van Zoonen & de Roodle 2008, 387–389.) Urheilu integraation edistäjänä saattaa olla pätevä, kun sillä viitataan itse urheiluun integroitumiseen. Sitä vastoin ei ole lainkaan selvää, että urheilulla olisi vaikutusta integroitumiseen urheilumaailman ulkopuolella. (Elling, De Knop & Knoppers 2001, 419.)

Uskomus vuorovaikutuksen edistämisestä perustuu olettamukseen, että kaikkien halukkaiden on mahdollista osallistua urheiluun taustastaan riippumatta samoin säännöin. (Elling, De Knop & Knoppers 2001, 419.) Lisäksi on harvoin tuotu esiin, että liikunta ja urheilu voivat aiheuttaa kiistoja ja vihamielisyyttä eri ryhmien ja ihmisten välille. Varsinkin jalkapallossa maahanmuuttajaryhmien väliset ottelut eivät aina ole edistäneet veljeyden ja sisaruuden tunnetta eri maahanmuuttajaryhmien välillä. Esimerkiksi Rotterdammassa, Hollannissa, on havaittu, että ne ovat pikemminkin vastakohtaisuuksia, vihamielisyyttä, yksisilmäisyyttä, aggressiivisuutta ja väkivaltaa lisääviä kuin niitä ehkäiseviä (Krouwel ym. 2006, 169, 173–175.)

Müller, van Zoonen & de Roode (2008) havaitsivat, että monikulttuuriseen jalkapalloturnaukseen Amsterdamissa osallistuneilla ryhmillä oli varsin vaihtelevia, virallisesta ”kansojen ystävyyttä ja amsterdamilaisuutta” korostavasta retoriikasta poikkeavia motiiveja. Näitä olivat muun muassa oman kansakunnan piirteiden esiin tuominen, omanmaalaisten kanssa juhliminen, kantäväestöön sulautumisen helpottaminen ja ennen kaikkea voittaminen. Sen sijaan muista kulttuureista nauttiminen oli vain harvan mielestä syy osallistua turnaukseen. Urheilulla ei välttämättä ole pelkästään integroiva vaikutus, vaan sitä käytetään joskus myös eron tekemiseen ja jopa syrjintään (Elling & Knoppers 2005). Näin näyttää asia olevan erityisesti silloin, kun eri maista kotoisin olevat ryhmät pelaavat toisiaan vastaan ikään kuin maajoukkueina.

Naiset ja ikääntyneet paitsiossa

Osallistuminen urheilutoimintaan saattaa edistää maahanmuuttajan kotoutumista, mutta automaattista se ei ole. Länsi-Euroopassa on järjestetty erilaisia projekteja maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi, mutta läheskään aina projektit eivät ole tavoittaneet kaikkia maahanmuuttajia, etenkin naisia. (Walseth & Fasting 2004, 109–110, 124.) Naiset osallistuvatkin vähemmän liikuntarientoihin kuin maahanmuuttajamiehet tai kantäväestön naiset (Walseth 2006, 450). Näin on asian laita ainakin Isossa-Britanniassa, Hollannissa, Belgiassa ja Norjassa. Huomionarvoista on, että näissä maissa suuri osa kaikista etnisistä ryhmistä

haluaisi osallistua liikuntatoimintaan, mikäli heillä olisi siihen mahdollisuus. Tämä kyseenalaistaa stereotyyppisen uskomuksen, että vähemmistöryhmien vähäinen osallistuminen liikuntarientoihin johtuisi siitä, että liikunta ja urheilu eivät kiinnosta heitä. (Walseth & Fasting 2004, 111–112, 115–116.) Esimerkiksi Kayn (2006, 366) mukaan nuoret Englannissa asuvat maahanmuuttajanaiset suhtautuivat urheiluun innostuneesti.

Yhtenä syytä maahanmuuttajanaisten liikunnalliselle passiivisuudelle pidetään yleisesti uskontoa ja erityisesti islamia. Englannissa tehdyn tutkimuksen mukaan osa nuorista musliminaisista vietti suurimman osan ajastaan kotona ja liikkui vain hyvin vähän kodin ulkopuolella. Tämä johtui kulttuurisista odotuksista, joiden mukaan naisten on pidettävä huolta kodista ja oltava vain vähän tekemisissä kodin ulkopuolisten asioiden kanssa. Jotkut heistä eivät saaneet liikkua yksin kodin ulkopuolella lainkaan. Tällöin myös ystäväkontaktit jäivät vähäisiksi. (Kay 2006, 365.) Pfisterin (2000, 518) mukaan taas Saksassa asuvia turkkilaisia islaminuskoisia maahanmuuttajanaisia voidaan houkuttaa liikunnan pariin vain, jos 1) pelkästään naispuoliset osallistuvat tähän liikuntaan, 2) kurssien vetäjät ovat naisia, 3) pojilla ja miehillä ei ole pääsyä liikuntatiloihin naisten käyttäessä niitä, 4) kehon peittävä vaatetus on hyväksyttyä, 5) erilliset pukeutumis- ja suihkutilat ovat saatavilla, 6) liikuntatilat ovat helppojen kulkuyhteyksien päässä kotoa, 7) liikuntatunnit järjestetään iltapäivällä tai alkuillasta, 8) naisilla on mahdollisuus hakea nuoremmat sisaruksensa lastenkaitsijoiksi liikuntatuntien ajaksi ja 9) liikuntatoiminta on terveystuontautunutta.

Walseth ja Fasting (2003, 54–56) kuitenkin painottavat, että esimerkiksi islam suhtautuu positiivisesti molempien sukupuolten liikuntaan. Liikunnan harrastamisen vaikeus musliminaisten kohdalla saattaakin johtua käytännön syistä, kuten naisille tarkoitettujen vuorojen niukkuudesta tai kehon peittävästä vaatetuksesta. Ellingin ja Knoppersin (2005, 261) mukaan islaminuskoisista maista Hollantiin tulleiden tyttöjen liikunnan harrastamisessa oli eroja. Turkki ja Marokko ovat kumpikin islaminuskoisia maita, mutta turkkilaisista tytöistä vain 18 prosenttia harrasti liikuntaa, kun taas marokkolaisilla tytöillä vastaava osuus oli 40 prosenttia.

Monetkaan liikuntaorganisaatiot eivät tarjoa liikuntamahdollisuuksia, jotka ottaisivat maahanmuuttajanaisten kulttuuriset erityistarpeet huomioon. Maahanmuuttajien rajoitteet liikunnan suhteen ovat olleet usein aika hankalat, joten liikuntaorganisaatiot ovat joutuneet tarkkaan miettimään, kuinka pitkälle ne ovat valmiit menemään maahanmuuttajien erityistarpeiden kuuntelussa liikuntatoimintaa järjestäessään. (Walseth & Fasting 2004, 118, 120, 122–124.) Vaikka suoranaista syrjintää ei esiintyisikään, vähemmistökansallisuuksien edustajien ei ole aina helppoa liittyä urheiluseuraan, sillä siellä he voivat tuntea itsensä ulkopuolisiksi. (Pfister 2000, 515–516.)

Sukupuolen lisäksi myös iällä on todettu olevan keskeinen vaikutus maahanmuuttajien liikunta-aktiivisuuteen. Monet vanhemmat maahanmuuttajat eivät kulttuurisista, taloudellisista tai henkilökohtaisista syistä näe vapaa-aikaa henkilökohtaisen kasvun lähteenä. Heidät on kasvatettu pitämään vapaa-aikaa tarpeettomana. Liikunnalla ei siis ole kaikissa kulttuureissa ole samanlaista arvoa. Liikunnan pariin hakeutumista vaikeuttaa myös, että maahanmuuttajavanhuksilla ei välttämättä ole tarpeeksi tietoa saatavilla olevista palveluista eikä liikenneyhteyksistä. Myös kielelliset ja kulttuuriset raja-aidat saattavat estää heiltä palvelujen käyttöä. (Ward 2000, 189–190.) Asiaan vaikuttavat lisäksi maahantulon syy, uudessa maassa oloaika, sosiaalinen asema ja aikaisemmat kokemukset. Maahanmuuttajat ovatkin moni-ilmeinen ryhmä, jonka sisältä löytyy suuria vaihteluja ja erilaisia näkökantoja.

Lopuksi

Käsitys liikunnan hyödyllisyydestä kotoutumisen välineenä on ollut vahva niin Suomessa kuin muuallakin. Empiiristä tutkimusta tästä on kuitenkin ollut vähän. Liikunnan ja urheilun hyödyllisyyteen kotoutumisessa vaikuttavat monet asiat, kuten mikä etninen ryhmä on kyseessä ja millä tasolla urheillaan. Tämän vuoksi urheilua ei voida pitää kaikille ryhmille samalla tavalla ihanteellisena ja tasapuolisena kotoutumisen välineenä. Esimerkiksi kilpaurheilu saattaa edistää yhteisöllisyyttä ja yhteiskuntaan integroitumista, mutta tässäkin on iästä, sukupuolesta, terveydentilasta ja kyvykkyydestä johtuvia eroja. Toisaalta toiminta saattaa epävirallisesti myös syrjiä ihmisiä esimerkiksi koulutuksen, uskonnon, ammatin, etnisyyden ja seksuaalisen suuntautumisen perusteella. (Elling, De Knop & Knoppers 2001, 428.)

Liikunnalla saattaa olla positiivinen vaikutus maahanmuuttajien kotoutumiselle, mutta se edellyttää monikulttuurisia liikuntaryhmiä sekä naisten ja ikääntyneiden liikunnan erityistarpeiden huomioon ottamista. Sen sijaan etnisten ryhmien urheileminen ”maajoukkueina” toisiaan ja suomalaisia vastaan saattaa aiheuttaa kiistoja eri kulttuurien välille.

Maahanmuuttajien liikunta- ja urheilukokemuksista tarvitaan lisää tutkimustietoa. Tutkimusten tulisi lisäksi olla herkkiä maahanmuuttajaryhmien sisäisille eroille. (ks. Walseth & Fasting 2004, 125.) Samasta maasta tulleiden henkilökohtaiset kokemukset saattavat nimittäin olla hyvinkin erilaisia (Elling, De Knop & Knoppers 2001, 420). Suomessa tutkimus liikunnan ja urheilun merkityksestä maahanmuuttajille on käynnissä ja sen mielenkiintoisilta vaikuttavista tuloksista raportoidaan myöhemmin.

Kirjallisuus

- Andersson, Mette 2002. Identity Work in Sports. Ethnic Minority Youth, Norwegian Macroadaptations and the Role Model Aspect. *Journal of International Migration and Integration* 3 (1), 83–106.
- Berry, John W. 2006a. Contexts of Acculturation. Teoksessa Sam, David, L. & Berry, John W. (toim.) *The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology*. Cambridge, New York, Melbourne, Madrid, Cape Town, Singapore, São Paulo: Cambridge University Press, 27–42.
- Berry, John W. 2006b. Stress Perspectives on Acculturation. Teoksessa Sam, David L. & Berry, John W. (toim.) *The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology*. Cambridge, New York, Melbourne, Madrid, Cape Town, Singapore, São Paulo: Cambridge University Press, 43–57.
- Ekholm, Elina 2001. Monietninen yhteiskunta. Teoksessa Forsander, Annika, Ekholm, Elina, Hautaniemi, Petri, Ali, Alas, Alitolppa-Niitamo, Anne, Kyntäjä, Eve & Quoc Cuong, N. (toim.) *Monietnisyys, yhteiskunta ja työ*. Helsinki: Palmenia, 161–188.
- Elling, Agnes, De Knop, Paul & Knoppers, Annelies 2001. The Social Integrative Meaning of Sport: A Critical and Comparative Analysis of Policy and Practice in the Netherlands. *Sociology of Sport Journal* 18 (4), 414–434.
- Elling, Agnes & Knoppers Annelies 2005. Sport, Gender and Ethnicity: Practises of Symbolic Inclusion/Exclusion. *Journal of Youth and Adolescence* 34 (3), 257–268.
- European Commission DG Education & Culture 2004. Sport and Multiculturalism. [www-lähde]. <<http://ec.europa.eu/sport/documents/lot3.pdf>> (Luettu 21.8.2007)
- Frogner, Eli 1985. On Ethnic Sport among Turkish Migrants in the Federal Republic of Germany. *International Review for the Sociology of Sport* 20 (1–2), 75–86.

- Hallituksen maahanmuuttopoliittinen ohjelma 2006. Helsinki: Työministeriö.
- Kay, Tess 2006. Daughters of Islam. *International Review for the Sociology of Sport* 41 (3), 357–373.
- Krouwel, André, Boonstra, Nanne, Willem Duyvendak, Jan & Veldboer, Lex 2006. A Good Sport? Research into the Capacity of Recreational Sport to Integrate Dutch Minorities. *International Review for the Sociology of Sport* 41 (2), 165–180.
- Kotouttamislaki 1999. [www-lähde]. <<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1999/19990493>> (Luettu 8.10.2009)
- Masgoret, Anne-Marie & Ward, Colleen 2006. Teoksessa Sam, David L. & Berry, John W. (toim.) *The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology*. Cambridge, New York, Melbourne, Madrid, Cape Town, Singapore, São Paulo: Cambridge University Press, 58–77.
- Müller, Floris, van Zoonen, Liesbet & de Roode, Laurens 2008. The Integrative Power of Sport: Imagined and Real Effects of Sport Events on Multicultural Integration. *Sociology of Sport Journal* 25 (3), 387–401.
- Myrén, Kati 1999. Pois paitsiosta – maahanmuuttajien liikuntaharrastukset ja vapaa-ajanvietto Suomessa. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 122. Jyväskylä: LIKES.
- Myrén, Kati 2003. Kohtaamisia liikunnan kentällä – liikunnan suvaitsevaisuushankkeiden arviointi 1996–2002. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 143. Jyväskylä: LIKES.
- Paananen, Seppo 2005. Maahanmuuttajien integrointi: vaikea ja ristiriitainen hanke. Teoksessa Seppo Paananen (toim.) *Maahanmuuttajien elämää Suomessa*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Pfister, Gertrud 2000. Doing Sport in a Headscarf? German Sport and Turkish Females. *Journal of Sport History* 27 (3), 497–524.
- Perhoniemi, Riku & Jasinskaja-Lahti, Inga 2007. Maahanmuuttajien kotoutuminen 7 vuoden seurannan valossa. *Finnish Journal of Ethnicity & Migration* 2 (2), 21–33.
- Pohjanpää, Kirsti 2003. Sosiaaliset suhteet. Teoksessa Pohjanpää, Kirsti, Paananen, Seppo & Nieminen, Mauri. *Maahanmuuttajien elinolot. Venäläisten, virolaisten, somalialaisten ja vietnamilaisten elämää Suomessa 2002. Elinolot 2003:1*. Helsinki: Tilastokeskus, 128–136.
- Pohjanpää, Kirsti, Paananen, Seppo & Nieminen, Mauri 2003. *Maahanmuuttajien elinolot. Venäläisten, virolaisten, somalialaisten ja vietnamilaisten elämää Suomessa 2002. Elinolot 2003:1*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Sam, David L. 2006. Acculturation: Conceptual Background and Core Components. Teoksessa Sam, David L. & Berry, John W. (toim.) *The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology*. Cambridge, New York, Melbourne, Madrid, Cape Town, Singapore, São Paulo: Cambridge University Press, 11–26.
- Sam, David L. & Berry, John W. 2006. Introduction. Teoksessa Sam, David L. & Berry, John W. (toim.) *The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology*. Cambridge, New York, Melbourne, Madrid, Cape Town, Singapore, São Paulo: Cambridge University Press, 1–7.
- Tilastokeskus 2009a. Muuttoliike. [www-lähde]. <<http://tilastokeskus.fi/til/muutl/index.html>> (Luettu 3.9.2009)
- Tilastokeskus 2009b. Suomen väestö 2008. [www-lähde]. <http://tilastokeskus.fi/til/vaerak/2008/vaerak_2008_2009-03-27_tie_001_fi.html> (Luettu 3.9.2009)
- Väänänen Ari ym. 2009. Maahanmuuttajien integroituminen suomalaiseen yhteiskuntaan elämän eri osa-alueilla. Esiselvitysraportti. Sektoritutkimuksen neuvottelukunta. Osaaminen, työ ja hyvinvointi 9–2009. Helsinki: Työterveyslaitos, Kuntoutussäätiö, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. [www-lähde]. <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Tiede/setu/liitteet/Setu_9-2009.pdf> (Luettu 3.9.2009)
- Walseth, Kristin & Fasting, Kari 2003. Islam's View on Physical Activity and Sport. *Egyptian Women Interpreting Islam. International Review for the Sociology of Sport* 38 (1), 45–60.
- Walseth, Kristin & Fasting, Kari 2004. Sport as a Means of Integrating Minority Women. *Sport in Society* 7 (1), 109–129.

- Walseth, Kristin 2006. Sport and Belonging. *International Review for the Sociology of Sport* 41 (3), 447–464.
- Ward, Veda E. 2000. Immigrant Elders: Are We Missing Them? An Examination of Leisure Participation and Identity among Immigrant Elders. *Journal of Aging and Identity* 5 (4), 187–195.
- Westermeyer, Joseph 1989. *Mental Health for Refugees and Other Migrants. Social and Preventive Approaches*. Springfield: Charles C Thomas Publisher.

KT Tuomas Zacheus toimii erikoistutkijana Turun yliopiston kasvatustieteiden laitoksella.